

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации: монография / Коробеев А.И. — Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та, 1987. — 267 с.
2. Кримінальний кодекс України від 2001 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv>
3. Курс уголовного права. Общая часть: учебник : в 5 т. / [Борзенков Г.Н., Комиссаров В.С., Крылова Н.Е. и др.]; под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. — М.: Зерцало-М, 2002. — Т.1: Учение о преступлении. — 2002. — 624 с.
4. Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація / Митрофанов А.А. — Одеса — Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2004. — 132 с.
5. Основания уголовного-правового запрета: криминализация и декриминализация / [Кудрявцев В.Н., Дагель П.С., Злобин Г.А. и др.]; под ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. — М.: Наука, 1982. — 304 с.
6. Про судову практику у справах про злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08>
7. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>

УДК 342.9

Ракул О. В., здобувач наукового ступеня
доктора юридичних наук, к.ю.н., НАВС

Фіскальна політика: дефініція та її основні інструменти

В статті автором викладені основні підходи до визначення поняття «фіскальна політика». Проаналізовані, основні регулятивні напрямки функціонування інструментів фіскальної політики.

Ключові слова: фіскальна політика, інструменти, кейнсіанство, трансферт, мультиплікаторний ефект.

В статье автором изложены основные подходы к определению понятия «фискальная политика». Проанализированы основные регулятивные направления функционирования инструментов фискальной политики.

Ключевые слова: фискальная политика, инструменты, кейнсианство, трансферт, мультипликаторные эффект.

In the article the author describes the main approaches to the definition of “fiscal policy.” Analyzed the main areas of operation of the regulatory instruments of fiscal policy.

Keywords: fiscal policy, tools, Keynesianism, transfers, the multiplier effect.

Актуальність. В умовах активного спаду економічної стабільності питання фіскальної політики є основоположними для групування фінансових інструментів, необхідних для створення гарантійної бази при побудові стабільного макроекономічного розвитку та поліпшення економічної стратегії держави. Фіскальна політика має на меті зберегти та примножити рівень економічних доходів за рахунок відповідних інструментів, індикатором при цьому будуть служити макроекономічні показники. Ця політика спрямована на використання можливостей влади щодо накладення та

стягнення податків, регулювання видатків державного бюджету в умовах економічної активності і вирішення різноманітних соціально-економічних завдань. Фіскальну політику проводять законодавчі органи влади, що встановлюють відповідну нормативно-правову базу регулювання функціонування фіскальних інструментів. Тому в умовах інфляційних потоків, зміни макро та мікроекономічних показників, різкого спаду рівня життя, підвищення безробіття та ряду інших чинників на часі проблема удосконалення регулювання та забезпечення існування нормальних умов фіскальної політики.

У зв'язку з тим, що економічна криза сьогодні демонструє свою глибину та високі темпи погіршення стану національного господарства є необхідність у покращенні регулятивного впливу фіскальних інструментів управління.

Крім основної причини – проведення гібридної війни на Сході України, факторами впливу на стан економіки також є матеріальні обставини занепаду, пов'язані, перш за все, з досягненням критичного рівня старіння виробничого капіталу. Подолання цього стану є вкрай складним і важким до цього додаються руйнівна дія тотальної корупції в органах влади. А для подолання цих наслідків слід побудувати стратегічний план на майбутнє з метою конструктивного виведення бюджетно-податкової політики на достатній рівень.

Останні дослідження. Функціонування фіскальної політики як одного з дієвих засобів регулювання економічних показників у різні часи вивчали такі вчені: А. Вебер, Дж.М. Кейнс, О.І. Барановський, В.П. Вишневський, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, В.В. Глуценко, А.І. Даниленко, Ю.Б. Іванов, І.О. Лунін, В.К. Сенчагов та інші.

Виклад основного матеріалу. Фіскальна політика має багато визначень, серед яких є і доктринальні бачення. Для початку спробуймо дати тлумачення визначенню «фіскальна політика».

Під фіскальною політикою держави розуміється постійне втручання держави в економічні процеси та явища з метою регулювання їх перебігу [1, с. 93]. Говорячи про фіскальну політику сьогодні розуміють ряд заходів, які в своїй функціональній єдності утворюють єдиний механізм. Дохід від оподаткування та витрати політики, в першу чергу спрямовані на

- 1) лічильник економічних циклів для досягнення більш низького рівня безробіття;
- 2) досягнення низького рівня інфляції;
- 3) досягнення стійкого, але контрольованого економічного зростання.

Під час рецесії, уряди країн стимулюють перетворення економіки з дефіцитної, коли витрати перевищують доходи. У період розвитку переважно стримують швидко зростаючу економіку з більш високими податками і прагнуть до отримання профіциту, коли виручка перевищує витрати.

Безпосередній зв'язок з фіскальною політикою мають видатні постаті Дж.М. Кейнса та кейнсіанці (А. Пігу, Р. Харрод, Е. Хансен). На їхню думку, зміст фіскальної політики полягає в управлінні у певних цілях сукупним попитом за допомогою маніпулювання податками, трансфертами та урядовими закупівлями [2, с. 285].

А.В. Бондар вважає, що сукупність заходів, які уповноважені органи держави реалізують з метою зміни державних видатків, оподаткування, надання пільг, субсидій, трансфертних платежів для регулювання економічних показників, підтримання високого рівня зайнятості і попередження росту рівня цін [3, с. 87].

Інші вважають, що фіскальна політика – це сукупність заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан господарської кон'юнктури,

перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм [4, с.4].

Таким чином, можна виділити основні складові фіскальної політики: 1) сукупність державних заходів; 2) реалізація уповноваженими державним органами; 3) регулювання змін державних видатків, оподаткування, трансфертних операцій; 4) забезпечення стійкого економічного зростання; 5) нівелювання інфляційних процесів.

Можна дати своє визначення поняття фіскальної (бюджетно-податкової) політики як регульовані органами державної влади дії, спрямовані на забезпечення рівні економічної стабільності шляхом збалансування державних видатків, системи оподаткування через використання інструментів державної фіскальної політики для формування державного бюджету.

Інструменти фіскальної політики держави – це економічні механізми, за допомогою яких досягаються цілі, поставлені перед фіскальною політикою.

Набір інструментів фіскальної політики включає державні субсидії, маніпулювання різними видами податків (особистий прибутковий податок, податок на корпорації, акцизи). Основними інструментами фіскальної політики виступають витрати і доходи державного бюджету, а саме: 1) державні закупівлі; 2) податки; 3) трансферти [5].

Податки, які скорочують приватні витрати, внаслідок чого створюють можливість здійснення державних витрат; витрати державних коштів, які спонукають підприємства виробляти певні товари та послуги, трансфертні виплати, що забезпечують певний рівень доходів деяким категоріям населення; регулювання або контроль, які стимулюють певну економічну діяльність чи примушують відмовитися від неї.

В свою чергу, інструментами стимулюючої фіскальної політики виступають:

- 1) збільшення державних закупівель;
- 2) зниження податків;
- 3) збільшення трансфертів.

Інструментами стримуючої фіскальної політики є:

- 1) скорочення державних закупівель;
- 2) збільшення податків;
- 3) скорочення трансфертів [6].

Державні закупівлі є компонентом сукупного попиту, тому їх зміна робить прямий вплив на сукупний попит, а податки і трансферти надають непрямий вплив на сукупний попит, змінюючи величину споживчих витрат та інвестиційних витрат.

При цьому зростання державних закупівель збільшує сукупний попит, а їхнє скорочення веде до зменшення сукупного попиту, так як державні закупівлі є частиною сукупних витрат.

Зростання трансфертів також збільшує сукупний попит. З одного боку, оскільки при збільшенні соціальних трансфертних виплат (social benefits) збільшується особистий дохід домогосподарств, а, отже, за інших рівних умов зростає наявний дохід, що збільшує споживчі витрати. З іншого боку, збільшення трансфертних виплат фірмам (субсидій) збільшує можливості внутрішнього фінансування фірм, можливості розширення виробництва, що веде до зростання інвестиційних витрат. Скорочення трансфертів зменшує сукупний попит.

Зростання податків діє в протилежному напрямку. Збільшення податків веде до зниження і споживчих (оскільки скорочується наявний дохід), та інвестиційних витрат (оскільки скорочується нерозподілений прибуток, яка є джерелом чистих інвестицій)

і, отже, до скорочення сукупного попиту. Відповідно зниження податків збільшує сукупний попит.

Таким чином, аналізуючи кейнсіанську модель (моделі «кейнсіанського хреста»), можна зробити висновок, що всі інструменти фіскальної політики (державні закупівлі, податки і трансферти) мають мультиплікативний ефект впливу на економіку, тому, на думку Кейнса і його послідовників, регулювання економіки повинне проводитися урядом з допомогою інструментів саме фіскальної політики, і насамперед з допомогою зміни величини державних закупівель, оскільки вони мають найбільший мультиплікативний ефект.

Коли ми використовуємо поняття «мультиплікатор», то говоримо про коефіцієнт, який визначає підсумкову зміну рівноважного валовий внутрішній продукт (ВВП). Тобто, мультиплікатор показує, у скільки разів сумарний приріст сукупного обсягу виробництва (доходу) перевищує приріст сукупних видатків.

В свою чергу, ефект мультиплікатора демонструє численний вплив, що спричинює зміна сукупних видатків на ВВП.

Вчення кейнсіанців щодо фіскальної політики зводилося до того, що першочергову роль відіграє попит, вважаючи, що саме він створює пропозицію. Таким чином, скорочення податків призводить зростання сукупного попиту, одночасно з яким росте реальний обсяг внутрішнього національного продукту і рівень цін, тобто прискорюється темп інфляції. Крім того, відбувається скорочення надходжень до бюджету, наслідком чого є поява або наростання бюджетного дефіциту.

Прибічники домінування пропозиції над попитом, вважаючи, що пропозиція створює попит, і стверджують, що кейнсіанська концепція не враховує вплив податків на динаміку сукупної пропозиції. Зниження податкових ставок може стимулювати сукупна пропозиція і збільшити податкові надходження, тобто скоротити бюджетні дефіцити. Крім того, зміна сукупної пропозиції відбувається протягом тривалого періоду часу, в той час як величина сукупного попиту може бути змінена в короткий період. Економічна теорія припускає існування конкуруючих між собою шкіл і напрямків. Застосування тієї чи іншої концепції залежить від конкретної економічної ситуації в країні і мети, поставленої перед національною економікою [7, с 70-71].

Сучасні економісти, навіть піддають критиці позиції кейнсіанців, в основному таким же чином підходять до сутності фіскальної політики. Завданнями сучасної фіскальної політики є створення і збереження єдиного економічного простору, згладжування нерівності між регіонами, а також стимулювання ефективності виробництва і соціальної сфері [8, с 285].

Основні цілі, які переслідує фіскальна політика полягають в реалізації наступних завдань:

- 1) згладжування коливань економічного циклу;
- 2) забезпечення сталого економічного зростання;
- 3) досягнення високого рівня зайнятості при помірних темпах інфляції. [9, с 156]

Найважливішим завдання фіскальної політики є залучення грошових ресурсів і формування централізованих державних фондів, які дозволяють проводити економічну політику.

Цілі фіскальної політики, спрямованої на згладжування циклічних коливань і стабілізацію економіки в короткостроковому періоді, — підтримка: стабільного рівня сукупного обсягу випуску (ВВП); повної зайнятості ресурсів; стабільного рівня цін. Фіскальна політика є основним інструментом, поряд з грошово-кредитною політикою, у забезпеченні макроекономічного регулювання.

Фіскальна політика включає прямі і непрямі методи регулювання економіки України. До прямих відносяться способи бюджетного регулювання. За допомогою непрямих методів держава впливає на фінансові можливості виробників товарів і на розміри споживчого попиту. Важливу роль тут відіграє система оподаткування. Змінюючи ставки податків на різні види доходів, надаючи податкові пільги, знижуючи неоподатковуваний мінімум доходів, держава прагне досягти можливо більш стійких темпів економічного зростання та уникнути різких злетів і падінь виробництва.

Тема удосконалення регулювання фіскальної політики України є актуальною сьогодні, оскільки економіка дестабілізована, від бюджетно-податкової політики залежить прогрес економічних показників, які знаходяться в занедбаному стані через вплив ендегенних факторів належать: деградація традиційних промислових підприємств, зруйнування грошової системи, банкрутство банківського сектора, деструктивні регулювальні дії уряду, в першу чергу, у питаннях оподаткування, заморожування зарплат і пенсій, введення додаткових митних платежів на імпорتنі товари, протекціоністське валютне забезпечення імпорту газу.

Екзогенними факторами економічної кризи є стрімкий відплив іноземного капіталу з України, дефіцитний міжнародний валютний оборот, втрата ринків у Східній Європі, розгортання війни на сході країни.

Фактори економічної деградації є глибинного походження, а не поверхневого походження. Руйнування національної грошово-кредитної системи, високий рівень дефіциту державного бюджету, безробіття, занепад галузевих напрямів економіки — ось неповний список передумов до руйнування макроекономічних показників, що стимулюють розвиток економіки держави.

Першими включилися чинники деградації промислових підприємств і руйнування національної грошово-кредитної системи, потім додалися інші фактори, які посилили і прискорили тенденції падіння. Тому сьогодні, як ніколи, важливо забезпечити належний рівень стимулювання розвитку фіскальної політики та удосконалення її функціонування, як важливого чинника розбудови економічно незалежної держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економіка и математические методы. Т. 31. Вип. 4.— 2003. — С. 93.
2. Макроекономіка. Теорія і російська практика: підручник. - 2-е вид., Перераб. і доп./під ред. А.Г. Грязнова і М.М. Думний. — М.: КНОРУС, 2007. — 688с.
3. Бондарь А. В. Макроекономіка: учеб. пособие / А.В. Бондарь [и др.]. — Минск: БГЭУ, 2007. — 415 с.
4. Соломенко С.М. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика // Фінанси України. — 2008. — №4. — С. 3-12.
5. Едророва В.М. Принципи податкової політики / В.Н. Едророва, М.М. Мамікіна // Фінанси і кредит. — 2005. — № 8.
6. Комплексна оцінка фіскальної стабільності в Україні: Звіт CASE / Д. Боярчук, А. Колесніченко, В. Мовчан, Д. Науменко, К. Пількевич, А. Кобилянська. — К., 2008. — 67 с.
7. Вечканов Г.С., Вечканова Г.Р. Макроекономіка. 7-е вид. — СПб.: Питер, 2006. — 256 с.
8. Паєнтко Т. В. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків [Електронний ресурс] / Т.В. Паєнтко. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=659>.
9. Кураков Л.П., Берулава М.Н. Основи економіки: Навчальний посібник. — М.: Гелиос АРВ, 2000. — 416 с.